

GAÁL FERENC

ÉLETE

Festői szépségű, romantikus hangulatú, ódon városka bújik meg a Kisalföld északi szélén, a Nagy-Fátra lábánál, a Nyitra folyó kanyarulatának zugában. Nevét is az őt körülölelő folyótól kapta: Nyitra. Kedvező földrajzi fekvése folytán már a legrégibb időkben betelepült, gyorsan fejlődött és korán jutott jelentős szerephez a benne és a környékén élő népek: szlovákok, morvák, csehek, magyarok történelmében. A város magvát a falakkal körülbástyázott várhegy képezi, amelyen a IX. században Pribina szlovák herceg rezidenciája volt. A XI. században I. István magyar király erősítette meg a várat olyannyira, hogy az 1074-ben Henrik császár, 1241-ben pedig a tatárok ostromának tudott ellenállni. Már a XIII. században szabad királyi város és püspöki székhely lett. 1271-ben Ottokár cseh király, utána Csák Máté foglalta el. Kázmér lengyel király, Mátyás ellenfele, sikertelenül ostromolta. 1605-ben Bocskay, majd Bethlen Gábor seregei nyomultak a várba. A törökök alig két évig uralták: 1663—

64-ben. 1876-ban alakult rendezett tanácsú várossá. Ma Szlovákia egyik kerületének székhelye.

A város látképét a várhegyen emelkedő, a XIV. században gótikus stílusban épített, később barokk elemekkel gazdagított székesegyház uralja. Az ún. alsó városban, a várhegyhez simuló utcákban a középületek, iskolák, régi templomok sorakoznak, a külső városrészeket hangulatos, kertes házsorok alkotják. A táj szépségét emeli a folyó két ága közé zárt Sziget nevű liget és a csaknem 600 méter magas Zoborhegy is.

Nyitra városa korán válik művelődési központtá. A ferencesek és a piaristák iskoláiban, különösen a reneszánsz idejétől kezdve, komolyan foglalkoznak tudománnyal, művészettel. Még a XIX. században is az a szokás ezen a vidéken, hogy a tehetséges gyermekeket ezekbe a szerzetes rendű iskolákba küldik tanulni, és gyakran őket is szerzetesnek, papnak nevelik.

Az egyik nyitrai szerzetesi iskola tanulója az 1860-as évek végén és a 70-es évek elején egy rendkívüli tehetségű, korán árván maradt gyermek, az 1860. március 27-én, a közeli Szacsány faluban született Gaál Ferenc is, akit szülei elvesztése után bátyja, Pius, a papi pályára szánt. A kisfiú érdeklődése azonban más irányú, hajlamai más téren bontakoznak ki. Született zene- és nyelvtehetségnek bizonyul: már tízéves korában minden

keze ügyébe kerülő hangszeren tud játszani, s valamennyinek a játékmódjára egymaga, tanító nélkül, ösztönösen jön rá! Ugyanilyen könnyedén sajátítja el a többnemzetiségű Nyitra-vidék valamennyi nyelvét. De nemcsak tehetséges, szorgalmas is. Az iskolában is jól tanul, s a magyar, német, cseh és szlovák nyelven kívül a könyvből tanult franciát, sőt a latint is jóformán folyékonyan beszéli. Lelkiismeretes, jó diák, s ezenfelül öntudatos és őszinte is. Az iskolát, a tanulást nagyon szereti, de amikor ráébred a muzsika iránt érzett határtalan vonzalmára, közli bátyjával kívánságát, hogy nem a papi, hanem zenei pályára szeretne menni. S ezek után a gimnázium felső osztályait már nem Nyitrán, hanem Budapesten végzi, ahol ezzel egyidejűleg a Nemzeti Zenedét is látogatja. S a gimnáziumban tett érettségi vizsga után 1878-ban beiratkozik a Zeneakadémiára, a zongora és a zeneszerzés tanszakra.

A budapesti Zeneakadémiának ekkor még nincsenek hagyományai, még csak három éve áll fenn. Kétségtelen azonban, hogy az a lelkes kis művész-tanár csoport, amely 1875-ben a Zeneakadémiát megalakította, tudása legjavát igyekszik adni a növendékeknek. Az akadémia igazgatója és vezető zongoratanára Erkel Ferenc, a nagynevű zeneszerző, titkára és egyik zeneszerzestanára Ábrányi Kornél, a fáradhatatlan szervező és jelentős zenei író. Rajtuk kívül a Zeneakadémia első ta-

nárnemzedékéhez tartozik még Gobbi Henrik ismert zongoraművész, Volkmann Róbert, a Németországból jött sokoldalú zenetanár, zeneszerző; zenei író, karmester, aki egy ideig a pesti zsidó templom karnagyaként is működik, és Nikolits Sándor, a szerb származású fuvalaművész és zeneszerző, akinek különösen görögkeleti egyházi kompozíciói jelentősek. S az akadémia fényét és jelentőségét emeli, hogy Liszt Ferenc, aki ekkortájt minden évben három hónapot Budapesten tölt, ilyenkor szintén részt vesz a pedagógiai munkában, s ezáltal a fiatal létesítmény megerősítésében is.

E néhány lelkes zenepedagógus önfeláldozó munkája a legerősebb visszhangra Gaál Ferencnél talál. Ábrányi Kornél szavai szerint abban az időben Gaál Ferenc a Zeneakadémia legkiválóbb növendéke. Tehetségénél csak szorgalma nagyobb: sohasem mulaszt el egyetlen tanórát sem, s a feladatul kapott egy-két kötelező kompozíció helyett mindig egész halmoz kéziratot ad be. A zeneszerzés tanszak évváró vizsgáira készült legkülönbélebb műfajú szerzemények közül is az ő műveinek van a legnagyobb sikere. A növendékek közül ama nagyon kevesek közé tartozott, aki a művészet tanulmányozását a legkomolyabban vette” — írja róla később Ábrányi Kornél. (Művészeti Lapok, Budapest, 1896. február 23.)

A négy évre szabott zeneakadémiai tanulmányi időt Gaál Ferenc időre,

1882-ben, kitűnő eredménnyel fejezi be. S kitűnő diplomájának, valamint volt tanárai ajánlásának jóvoltából 1882. október 1-én elnyeri a szabadkai zeneiskola igazgatói állását. Életének gondtalan korszaka zárul le ezzel a dátummal — elkezdődnek küzdelmes évei. A tehetséges, képzett, de tapasztalatlan, alig huszonkét éves fiatalember, aki mindeddig a művészet fellegvárának boldog elszigeteltségében élt, egyszerre csak, máról holnapra, váratlanul a mindennapi élet és a hivatásbeli érvényesülés megannyi megoldásra váró feladatával találja magát szemben.

Szabadka, bár már 1779 óta szabad királyi város, ebben az időben még csak kezdetén van ipari és kulturális központtá való fejlődésének, amelyet majd csak az ezután kiépülő budapest—zimonyi vasút segít jelentősen elő. Gaál Ferenc érkezésének idején Szabadka — gyér értelmiségi rétegétől eltekintve — még mindig csak a környék földbirtokosainak városa, s „akiben pislákol valami tehetség, azt is lehúzta a szellemi közöny, a folytonos mulatozás kikezdte, paralizálta az alkotókedvet”. (Dér Zoltán: *Három tudós tanár*. Hungarológiai Intézet, Újvidék, 1975. 5.) Ilyen körülmények között nem volt valami rózsás a zeneiskola helyzete sem, amelyet ugyan már 1868-ban megalapítottak Petar Stojković orvos (!) javaslatára. Igazgatói tisztségével akkor Frankl Istvánt, a már régebben működő gimnázium igazgatóját bízták meg, aki, bár nem volt

zenész, mint tapasztalt pedagógus és szervező valahogyan mégis megindította az új iskola munkáját. Igaz, csak két tanszakkal, az ének- és vonóstagozattal, s csak 1875-ben létesítettek még egy új tagozatot, a fúvósokét. Zongoratanszaka a zeneiskolának még Gaál Ferenc érkezésekor sem volt!

A zeneiskola tanárai a város egyházi zenekarának tagjaiból kerültek ki. Minden tanszak tanulmányi ideje három évig tartott, oly módon, hogy azt egy egyéves előkészítő tanfolyam előzte meg, amelyet kizárólag csak a zeneelmélet alapjainak ismertetésére fordítottak, s ezután következett a hároméves hangszer-, illetve énektanulás. Ez a rövid tanulmányi idő természetesen nem volt elegendő komoly zenei szaktudás elsajátítására, de hát ebben az időben a zeneiskolának még rendesen képzett tanárai sem voltak. A szabadkai zeneiskolának Gaál Ferenc nemcsak az első zeneakadémiát végzett igazgatója, hanem az első akadémiai végzettségű tanára is volt.

Gaál Ferencet Szabadkán a zeneiskola igazgatói állásán kívül még más és más jellegű feladatok is várják. El kellett vállalnia a Teréz-templomban az egyházi karnagyi állást is (regenschori). Ez a nem képzett zenészekből álló és nem komplett zenekar ekkor még Szabadka egyetlen zenekara. Bár a város tartja fenn, nem városi, hanem egyházi zenekarként szerepel, de ellátja a színházban a zenés színművek kíséretét is. Így Gaál Ferenc egy-

idejűleg egyházi és színházi karmester is lesz. A következő, 1883—1884. tanévben bevezetik a kötelező énektanítást a gimnáziumban, a polgári leányiskolában és néhány elemi iskolában is. Ennek a tantárgynak az előadásával is Gaál Ferencet és a zeneiskola többi tanárát bízzák meg. S a zeneiskolában is természetesen nemcsak mint igazgató, hanem mint tanár is dolgozik.

A kiváló iskolákban nevelkedett Gaál Ferencet, aki ez idáig nem is forgott más környezetben, mint hozzá hasonló diáktársai és nagy műveltségű tanárai között, lesújtják Szabadka kezdetleges „zenei állapotai”, amelyekről még évekkel később is így ír Csáth Géza: „Szabadka zenei kulturális intézményei a városi zenekar és a zeneiskola. Mind a kettő régi szervezet, régi alkotmány, amely sehogy sem idomult a haladottabb kor haladottabb igényeihez. Nem a város szűkmarkúságán múlt a dolog. Talán azon, hogy itten valami van a levegőben, hogy semmivel sem törődünk addig, míg égetően szükségessé nem válik.” (Csáth Géza: *Írások az élet jó és rossz dolgairól*. Életjel Könyvek 5. Szabadka, 1975. 63.)

Alkalmas lehet-e egy, az iskolapadból jött, huszonkét éves, bármilyen jól képzett, de még pedagógiai tapasztalatokkal sem rendelkező fiatalember arra, hogy egymaga, minden segítség és támasz nélkül, sőt megértés híján, változtasson mindezekben a rossz körülményeken? Aligha. Valószínű, hogy

Gaál Ferenc nem is rendelkezett azokkal a szervezőképességekkel, amilyenekkel majd Lányi Ernőnél találkozunk. De kétségtelenül nagy hiba volt a tehetséges és rendkívüli szorgalmú fiatal alkotó és előadó művészre már pályája indulásánál egy ekkora megterhelést róni. Mert nem mondhatjuk, hogy Gaál Ferenc nem igyekezett, nem próbált meg sok mindent Szabadka zenei életének és a zeneiskola fejlesztésének az érdekében. Hogy a siker sok esetben, különösen kezdetben, elmaradt, nemcsak rajta múltott. Tapasztalatlan volt és meghaladta erejét a kísérlet, hogy saját szellemi színvonalára emelje környezetét. Ehelyett — bizonyos szempontból — az húzta le magához őt. Ez lett életének tragédiája is.

Szabadkán Gaál Ferenc mindennek előtt a zeneiskolai tanítást szeretné komolyabb alapokra fektetni. Szabályzatot dolgoz ki, amelyben a zongoratanyszak megnyitását, a zeneelméleti oktatás magasabb szintre való emelését és valamennyi hangszer tanulmányi idejének az eddigi három évről hat évre való hosszabbítását indítványozza. Szabályzatának javaslatát 1884. szeptember 30-án nyújtja be a városi tanácsnak. Indítványait azonban a városatyák fölösleges fontoskodásnak tekintik. A zongoratanyszak megnyitásán kívül szabályzatának egyetlen pontját sem hagyják jóvá. S megnyílt-e vajon a zongoratanyszak, amely iránt a városban egyébként igen nagy volt az érdeklődés? Igen, megnyílt de csak

hat év múlva. Addig ugyanis nem volt a zeneiskolának zongorája, s zongora nélkül nem volt lehetséges a zongoratanítás sem. Ugyanekkor a város tanítóképzőjében már évek óta zongorát is tanítottak.

Úgy látszik, Gaál Ferenc egyéniségében nincsen elég meggyőző erő. Mert a szabadkaiak, bár elismerik mint művészt, mint zeneszerzőt, mint karmestert, valójában nem fogadják be maguk közé. A társadalmon kívül álló művészt látják benne, akit a tisztességes polgárok nem szoktak komolyan venni. Hívei az első időkben csak a Szabadkai Hírlap köré csoportosult fiatal értelmiségiekből állnak, akik a lap hasábjain üdvözlik Gaál Ferencnek a zeneiskola újjászervezésére irányuló törekvéseit. De még magában a zeneiskolában sem talál megértésre: azzal a néhány gyengén képzett muzsikussal, akik rajta kívül a zeneiskolában a tanítást ellátják, nem találja meg a közös hangot. Gaál dilettánsoknak tekintti őket — valójában azok is voltak —, ők pedig Gaállal szemben megnyilvánuló kisebbségi érzésüktől gátolva nem tudnak, vagy nem is akarnak közeledni hozzá.

Csoda-e, hogy a budapesti Zeneakadémia egykori legjobb növendéke, akit tekintélyes tanárai elismerésükkel, dicséreteikkel úgyszólván elkényeztettek, menekül ebből az áránta olyan rideg környezetből? Mert Gaál Ferenc menekül. De csak indirekt módon. Menekül a komponálásba, és szerzeményeivel, különösen férfikórusaival,

amelyek ugyan nem úttörő jellegűek, de tetszetős, fülbeaszó darabok, eléri az Országos Daláregyesület pályázatain és az ország számos dalárdájánál azt a sikert, amelyhez a Zeneakadémián hozzászokott. 1886-ban például a Kassai Városi Dalkör tiszteletbeli tagjává is választja karirodalmi munkásságának elismeréséül. De mint zeneszerzőnek, ennél még sokkal nagyobb sikerekben is van része. Egy zongoraművét Liszt Ferencnek, egy másikat Wagnernak ajánlja. Elküldi őket nekik, s a két nagy zeneszerző elismerően nyilatkozik róluk. XII. Leó pápa pedig kétszer is küld neki kitüntetést, először *C-dur miséjéért*, azután *Pápai himnuszáért*.

Meneküléseket jelentenek számára nagysikerű hangversenykörútjai is, amelyek messzire, az országhatárokon túlra is elviszik. S hogy Európa legfényesebb hangversenytermei Budapesten, Bécsben, Zürichben, Berlinben, Párizsban, Londonban, Rómában megnyílnak előtte, ebben valószínűleg nemcsak magas színvonalú zongoratechnikájának, hanem magasan átlagon felüli, kozmopolita műveltségének is szerepe van.

Hangversenyein — saját szerzeményein kívül — a nagy virtuozitást csillogtató romantikus műveket, Liszt-, Chopin-, Mendelssohn-darabokat játszik a legszívesebben. Egyébként saját szerzeményei is a romantika e nagy mestereinek, különösen Liszt Ferencnek a hatását tükrözik. Ő maga is ír Liszt stílusában *Magyar rapszó-*

diákat zongorára, s ezekkel a műveivel különösen sok sikert arat.

1887-ben Szerbiában és Bulgáriában koncertezik. Ekkor ismerkedik meg Zorka Teodosijević belgrádi színésznővel, akivel romantikus kapcsolatba kerül. Az ő révén ismerkedik meg azután és barátkozik össze Stevan Mokranjaccal, a jelentős szerb zeneszerzővel is. Zorka Teodosijevićnek egy *Románcát*, Mokranjacnak pedig *Jadna majka* című melodramáját ajánlja. Ez utóbbinak az ajánlása így szól: „Gospodinu i pobratimu Stevi St. Mokranjcu.”

Amint látjuk, Gaál Ferenc a szerb nyelvet is ugyanolyan könnyedén sajátította el, mint annak idején, gyermekkorában minden nyelvet, amellyel érintkezésbe került. S szerb művészbáratai, de valószínűleg főleg Zorka Teodosijević iránt érzett rokonszenvének jeléül ezen a hangversenykörúton nevét többször is mint Galović Franja írja alá. A szláv zene egyébként már gyermekkorától kezdve érdekelte: szülőföldjének, a Nyitra-vidéknek dallamaival egy vonószonékarral írt kompozíciójában, a *Szvit orosz és cseh—morva dalokból* címűben örökítette meg. Ez a műve még Amerikába is eljut, és ott is sikert arat. Szerb népdalokat pedig Velja Miljković belgrádi színész és drámaíró darabjához, a *Kraljević Markóhoz* írt kísérőzenéjében dolgoz majd fel. A színmű ősbemutatójára 1894. április 29-én kerül sor Szabadkán.

Gaál Ferenc nagyvonalú lényé számára minden nemzetiségi, vallási vagy egyéb előítélet ismeretlen: a Szabadkai Szerb Dalárdával is szívesen foglalkozik, és életének utolsó éveiben a zsidó templomban is orgonázik. Talán csak egyetlenegy dologgal, a dilettantizmussal szemben tanúsít türelmetlenséget. Tanítványai közül is csak a legtehetségesebbekkel, a legkiválóbbakkal foglalkozik örömmel. Az ilyen növendékek még meg is ihletik, amint azt egyik legnépszerűbbé vált zongoraművének, a *Cserebogár, sárga cserebogár* kezdetű népdalt feldolgozó *Magyar ábrándjának* ajánlásából látjuk: „Bresztinai Brestyánszky Nelli kisasszony kedvelt tanítványomnak.” A könnyűnek éppen nem mondható zongoradarab technikai és előadásbeli követelményei arra utalnak, hogy Nelli kisasszony igen jó zongorista lehetett. A zeneiskolai tanárok között pedig szívesebben látna magához hasonló, képzett művészeket, pedagógusokat, de ebből a szempontból sokáig nincsen szerencséje. Csak egyetlen évadban, az 1885—86-ban van a városban egy hasonlóan képzett zeneszerző, egy még nagyobb zeneszerző: Lányi Ernő, aki ekkor a szabadkai színház karnagya. Kapcsolatba kerülnek egymással, s hogy Gaál Ferenc becsülte Lányi Ernőnek az övétől elütő, új stílusú művészetét, bizonyítja az, hogy Gaál Ferenc saját kórusaival is énekelte, sőt hangversenyein is bemutatja Lányi Ernő műveit. Gaál Ferenc nem ismer-
te a szakmai irigységet sem.

De Gaál Ferencnek nemcsak saját hangversenyeire van gondja. Híres művészek meghívásával, vendégszerepeltetésével is igyekszik színesebbé tenni Szabadka zenei életét. Íme néhány adat ezekről a koncertekről:

1886. december 17-én az ő rendezésében vendégszerepel Szabadkán a világhírű budapesti vonósnégyes: Hubay Jenő (1. hegedű), Herzfeld Viktor (2. hegedű), Popper Dávid (cselló) és Bram Eldering (mélyhegedű).

1887. január 23-án gróf Zichy Géza, a híres félkezű zongoraművész, Liszt-tanítvány, akinek számára Liszt Ferenc különleges, egy kézzel is játszható virtuóz darabokat komponált, ad hangversenyt Szabadkán. Ezen a koncerten kerül sor Gaál Ferenc később híressé vált *Ünnepi nyitányának* ősbemutatójára is, a szabadkai zenekar előadásában, a szerző vezényletével.

1889. április 29-én Marie Wilt, a Bécsi Operaház európai hírű szopránja koncertezik Szabadkán. Zongorán maga Gaál Ferenc kíséri.

1891. április 18-án Szabadkán vendégszerepel Maczák Manó budapesti zongoraművész, aki később a szabadkai zeneiskola tanára, kiváló zongorapedagógusa lesz. Ezen a hangversenyen fellép az 1889-ben alakított Szabadkai Dalegyesület is, Gaál Ferenc vezényletével. Műsoron egyebek között Lányi Ernőnek Petőfi Sándor *Reszket a bokor* című versére írt kórusműve is szerepel.

Gaál Ferenc nem titkolja, hogy a komponálás és koncertezés, koncertrendezés sokkal inkább szívügye, mint a zeneiskola dolgaival való bajlódás, és hogy mennyire unja a sok meddő vitázást a városatyákkal, akik hol azt vetik a szemére, hogy nem vezet pontosan a zeneiskolai adminisztrációt, hol azt, hogy jóval nagyobb a fizetése, mint a tanároké. Ezzel kapcsolatban 1887-ben petíciót is nyújtanak be a belügyminisztériumba, s ebben Gaál Ferencnek a zeneiskola újjászervezésére irányuló javaslatait is élesen ellenzik. A petíciót azonban elutasítják, s a városi tanács 1887. október 16-án kénytelen újra tárgyalni a Gaál Ferenc által már korábban javasolt szabályzatot. Ekkor ímmel-ámmal megszavazzák javaslatának a belügyminisztériumhoz való előterjesztését, de véglegesen csak 1888. november 28-án fogadják el, amikor azt a belügyminisztérium már előzőleg, ugyanezen év november 3-án jóváhagyta, miután Gaál Ferenc budapesti pártfogóinak, volt tanárainak közbenjárását vette igénybe.

A zeneiskolában tehát végre érvényesülhetnek Gaál Ferenc kétségtelesen helyes indítványai: felemelik a hangszerek és az énektagozat tanulmányi idejét hat évre, majd 1890 januárjában végre megnyitják a zongoratanaszakot is, amely iránt a városban a legnagyobb érdeklődés nyilvánul meg. Bevezetik a tandíj-kötelezettséget, és pedig a zongoratanaszakon havi két, a vonóstanaszakon havi egy forintot, azzal, hogy a szegényebb sorsú diá-

kok anyagi helyzetüktől függően vagy kisebb tandíjat fizetnek, vagy pedig teljesen tandíjmentesek. A befolyó tandíjak összegét a zeneiskola szükségleteinek kielégítésére fordítják majd. Az ének- és a fúvóstagozat tandíjmentes, mivel e két tanszak iránt nem nagy az érdeklődés. Az ének- és a hangszertanítás komolyabb alapokra való helyezése mellett az eddiginél nagyobb súlyt fektetnek a zeneelméleti oktatásra is. Gaál Ferenc ragaszkodik hozzá, hogy ezt a sokat vitatott fontosságú tárgyat ő maga tanítsa, s egykori tanítványainak visszaemlékezései szerint a zeneelméletet nagy lelkesedéssel és türelemmel adta elő, még kisgyermek számára is. Gaál Ferenc a személyét és javaslatait ért támadásokra nem hasonló támadásokkal, hanem elgondolásai helyességének bizonyításával felelt.

Ezután lassan mintha a szabadkai közvélemény megváltozna, jobbra fordulna Gaál Ferenc irányában. Nem mintha valóban megértenék, talán inkább csak megszokták a szabadkaiak a közöttük élő „félreismert zsenit”. S talán azért mégiscsak méltányolják a város zenei életének fejlesztésében elért eredményeit, s valószínűleg hatással vannak rájuk Gaál Ferencnek hangversenyeivel és szerzeményeivel elért országos és nemzetközi sikerei is. 1896-ban például a budapesti Országos Daláregyesület milenárius dalünnepélyére kitűzött eredeti Műdal és Népdalcsokor pályázaton Gaál Ferenc nyeri el mind a két

első díjat, s az Országos Daláregyesület ekkor igazgató-választmányi tagjának is kinevezi. Ezt követően két évre, 1898-ban megalakul Szabadkán az Iparosdalárda, amelynek Gaál Ferenc lesz az első karnagya.

1903. április 13-án nagy pompával tartják meg a Szabadkai Városi Színházban szerzői est keretében Gaál Ferenc zeneszerzői munkásságának húszéves jubileumát. A hangversenyen Gaál Ferenc maga vezényli *Ünnepi nyitányát*, majd a zeneiskola ekkor már jelentős képzettségű művészekkel felerősödött tanári karának tagjai és az intézmény legkiválóbb növendékei is fellépnek. A hangverseny és az azzal egybekötött bankett ünnepélyes hangú meghívója és műsora így szól:

Meghívó

Öméltósága Schmausz Endre úr, Szabadka és Baja városok főispánjának védnöksége alatt Gaál Ferencz zeneszerző jubileumát a Városi Színházban 1903. április hó 13-án este fél 8 órakor ünnepeljük. Tisztelettel felkérjük, hogy az ünnep fényét megjelenésével emelni szíveskedjék. A rendező bizottság nevében:

Martinovics Béla zeneszerző, Joó Nándor földbirtokos, dr. Joó Aurél ügyvéd mint a bizottság elnökei ...

Jegyek előre válthatók Heumann Mór könyvkereskedésében.

Az előadás után bankett a Nemzeti Kaszinó helyiségeiben.

Műsor:

1. Ünnepi nyitány: a szerző vezénylete alatt előadja a városi zenekar.
2. Prolog: Erdő-égés, írta dr. Csillag Károly úr, szavalja Pietsch Ferenczné úrnő.
3. Nocturne és Capriccio: zongorán előadja Herczl Mariska úrhölgy.
4. Serenata: hegedűn előadja Pécsi Károly úr, zongorán kíséri Maczák Manó zenedei tanár úr.
5. Estély Ballada: énekli Sztojkovits Zorka úrhölgy, zongorán kíséri Maczák Manó z. t. úr.

Emléktárgyak átadása

Szünet

6. Akácvirágok, melodráma (dr. Várady A.), szavalja Szabados Ilonka úrhölgy, zongorán kíséri Maczák Manó z. t. úr.
7. VI. Magyar Rhapszódia: zongorán előadja Rónai Ilonka úrhölgy.
8. Magyar Ábránd: hegedűn előadja Pécsi Károly úr, zongorán kíséri Maczák Manó z. t. úr.
9. Szerb-Sextett: előadják Wahl Alajos (hegedű), Heinrich Richárd (hegedű), Pibál Szaniszló (cello), Kubat Antal (Contrabas), Csermák József (harmónium) és Ma-

czák Manó (zongora) z. tanár
urak.

Ugyanebben az évben Gaál Ferenc házat is vásárol magának Szabadkán, az István utcában (ma: Žarko Zrenjanin utca), amelynek szobáit művész módra, értékes hangszereivel, pályaműveivel nyert ezüstkoszorúival díszíti fel. A nyugalmat, az elímerést azonban már nem sokáig élvezi. A sok meg nem értés, kudarc idején ugyanis a komponáláson és koncertezésen kívül az italhoz is menekült, amitől később már nem tudott szabadulni, s aminek az évek folyamán mindinkább rabja lett. Művészi tettereje, alkotókészsége mintha nem is sínylette volna meg ezt a káros szenvedélyt, az alkohol Gaál Ferencnek nem az idegeit, hanem a máját roncsolta szét alattomosan, szinte észrevétlenül. Csak 1905-ben, halála előtt egy évvel fordul orvosokhoz, akik ekkor szigorú életmódot írnak elő számára, amit valószínűleg nem tart be. 1906 novemberében sárgaság lép fel nála, ezt sem veszi komolyan. December 8-án, szombat délután még vezényli a színházban a zenekart, de másnap délelőtt már vért hány. A következő napon kiszállítják a kórházba, ahol még ugyanaznap éjjel meghal. Az orvosi diagnózis a halál okául májzsugorodást jelölt meg.

Mindazt a tiszteletet és nagyrabecsülést, amit a szabadkaiak nem éppen mindig adtak meg életében Gaál Ferencnek, kifejezésre juttatták a

negyvenhat éves korában elhunyt, tragikus sorsúnak mondható művész temetésekor. A zeneiskola koncerttermében ravatalozták fel, amelynek falait és mennyezetét fekete posztóval vonták be. Pálmákkal és más déli nővényekkel körülvett koporsójánál díszruhába öltözött városi hajdúk álltak díszőrséget. A temetés napján, december 13-án délelőtt a Teréz-templomban fényes gyászmisét tartottak, amelyen az egyházi zene- és énekkar előadta Gaál Ferenc *Rekviemjét* és *Gyászdalát*, majd Kalmár József, a színház tenoristája énekelt egy gyászdalt. A zsúfolásig megtelt templomban az egész városi tanács is megjelent, a polgármesterrel az élen.

A délután rendezett temetésen, amelyen a hideg, havas eső ellenére rengetegen voltak, a szabadkai intézmények, egyletek, dalárdák tagjain kívül zombori, szegedi, miskolci és budapesti vendégek is részt vettek. Jellemző és meglepően találó Gaál Ferencnek a szabadkaiakkal való viszonyára dr. Bólics József városi főjegyző egy mondata a ravatalnál tartott gyászbeszédéből:

„Ő, aki köztünk élt, olyan hatással volt ránk, mint egy festmény, amelynek mi a közelségből csak hatalmas ecsetvonásait láttuk, de magát az összhangzatos képet és annak fönséges hatását mi alig tudtuk kivenni...”

A gyászbeszéd után a szerb dalárda tagjai énekeltek egy dalt, majd Könyves Jenő a színtársulat nevében

búcsúzott el a halottól. Végül a Szabadkai Dalegyesület Gaál Ferencnek *Mért oly borús* kezdetű dalát énekelte el.

Ezután megindult a Bajai úti temetőbe a szinte fejedelemnek kijáró temetési menet, amelyet a korabeli krónikás így örökített meg: „Elöl két lovas haladt, égő lámpával, azután a tűzoltózenekar és az önkéntes tűzoltótestület, a városi zenekar, a koszorúkat vivő kocsi, ezt követte három ifjú, akik piros bársony párnán vitték az elhunynak arany érdemkeresztjét és kitüntetéseit, majd a hatlovas halottaskocsi, amelyet szintén elborítottak a koszorúk, s a halottaskocsi után a közönség ezrei és fogatok hosszú sora.”

A temetőben, a nyitott sírbolt előtt dr. Rácz Soma a zombori dalárda nevében búcsúztatta el a halottat, ami után a zombori énekesek egy gyászdalt adtak elő. Azután a Szabadkai Dalegyesület Gaál Ferenc *Balaton* nótáit énekelte el, s végül, a koporsó sírba bocsátásakor a fúvószenekar játszott.

Dr. Milkó Izidor, a Szabadkai Szabad Líceum elnöke, már a temetés napján javasolta egy díszes síremlék felállítását, amely célra egy nagyszabású, kizárólag Gaál Ferenc szerzeményeiből álló hangverseny rendezését vették tervbe. A síremléket fel is állították, s a jellegzetes, romantikus múzsaszobor Gaál Ferenc sírján a szabadkai Bajai úti temető egyik nevezetessége lett.

A ZENESZERZŐ

Gaál Ferenc mint zeneszerző nem volt eredeti tehetség, nem hozott új színt kora zeneirodalmába. Míg például Lányi Ernőt mint a magyar karirodalom úttörőjét, Bartók és Kodály előfutárját tartja számon a zenetörténelem, Gaál Ferencről a mai zenei szakönyvekben csak annyit olvashatunk, hogy kora ízlésének megfelelő, tartalmilag könnyű zeneműveket írt. Életében azonban sok elismerésben volt része, nemcsak mint zongoraművészek, hanem mint zeneszerzőnek is. Nézzük, milyen lelkesedéssel ír róla 1899-ben Ábrányi Kornél — ebben az írásban azonban az idős zenepedagógus szeretete egykori legjobb növendéke iránt jutott a legjobban kifejezésre.

„Gaál Ferenc zenekonzervatóriumi igazgató s egyházi karnagy az alföldi nábobvárosában, Szabadkán. De az ő működése nemcsak egy városra, hanem az egész országra kiterjedt. Ez idő szerint nem ismerek nálánál sem termékenyebb, sem minden kis, nagyobb s legnagyobb műformára is kiterjedő zeneíróját a magyar zenevilágnak. Valóságos Bosco-keze van, aki azonban nemcsak hangjegyeket ír, hanem izmos gondolatokkal, eredeti invenciókkal s nagy dinamikus hatásokkal is tudja azokat telíteni. A magyar

dalárvilágnak valóságos ideálja, mert alig van dalárműsor, akár országos, akár vidéki, hol valamely műve ne szerepelne. A nyert pályadíjakból is már egész kiállítást rendezhetne. A magyar zenevilágnak egyik legszélesebben ismert és méltányolt alakja." (Id. Ábrányi Kornél: *Képek a múlt és jelenből*. Pallas részvénytársaság, Budapest, 1899, 223.)

Ezzel szemben Csáth Géza már 1904-ben elfogulatlanul szól Gaál Ferencről *A magyar zene* című írásában:

„Pár zeneszerzőnk Wagner és különösen Liszt alapján akarta fölépíteni a magyar szimfonikus zenét. Nevetséges elgondolni is, de úgy volt — Major J. Gyula, Sztojanovics Jenő, Gaál Ferenc tévelyegtek a bayreuthi pusztaságon, nem tudva újat teremteni és a formák keresését másokra bízva.” (Csáth Géza: *Éjszakai esztétizálás*. Zeneműkiadó, Budapest, 1971, 29.)

Csáth Géza megállapítása felel meg a valóságnak: Gaál Ferencnek, bár kétségtelenül igen termékeny zeneszerző volt, és valóban sokféle zenei műfajjal foglalkozott, nem voltak „eredeti invenciói”. Alkotóművészete epigón művészet volt, s nemcsak a Csáth Géza által említett szimfonikus zene, hanem a többi műfaj terén is.

Legnépszerűbb szerzeményei kórusművei, különösen férfikarai voltak.

Erre az is okot szolgáltatathatott, hogy ebben az időben, tehát a XIX. század végén és a XX. század elején, igen gyakorivá vált a zenét kedvelő dilettánsok dalárdákba való tömörülése. Ezek a dalárdák a társadalmi érintkezés egyik formájává lettek. Ábrányi Kornél 1867-ben alapította meg Budapesten az Országos Magyar Dalár Egyesületet, ezt követték a vidéki dalárdák megalakításai. Sokszor politikai szempontból is pozitív szerepet töltöttek be ezek a dalegyletek: alkalmat adtak a munkások számára a szakszervezeti csoportosulásra is. Mivel ebben az időben magyar kórusművek még alig voltak, az Országos Dalár Egyesület, sőt a vidéki dalárdák is egyre-másra hirdették meg pályázataikat, hogy magyar zeneszerzők műveivel gazdagíthassák repertoárjukat. Az ilyen pályázatokra gyakran küldte Gaál Ferenc is szerzeményeit, s hála alapos zeneszerzői tudásának, sokszor az első díjat nyerte meg. S ily módon, ha Gaál Ferenc kórusművei nem is képviselnek maradandó értéket, fáradhatatlan hozzájárulása e haladó zenei és társadalmi mozgalomhoz elévülhetetlen érdemű.

Gaál Ferenc kórusművei, mint dalai is, kora átlagos ízlésének megfelelő, hangulatos és hatásos zenedarabok, amelyek azonban teljesen a romantika nagy mestereinek stílusában íródtak,

de a zene és a szöveg között nem teremtett összhangot — a nagy mesterek műveivel ellentétben, ahol ez az összhang természetesen megvolt. A költemények tartalmába, amelyeket megzenésített, nem élte bele magát. A szöveget csak komponálási alkalomnak tekintette. Íme két jellegzetes példa erre:

Az *Epilóg* és *A szerelem* című kórusművei annak idején legkedveltebb szerzeményei közé tartoztak. Váradi Antal *Epilóg* című költeményének első versszaka így szól:

*„Ahol már nincsen egy virág se,
S csupán az úti tüske nő,
A temető végső zugában,
S megtépi aki arra jár:
Ottan keress fel, te megérzed
Szíved dobbanásiról,
Hol nyugszom, hol porban akkor,
Mildön ez ajk se nyíl, se szól.”*

Gaál Ferenc, aki egyébként zongoraműveit előszeretettel komponálta a lágyszomorú moll hangnemekben, ezt a gyászos tartalmú verset az erőteljes és derűs Esz-dúrban zenésítette meg.

A szerelem című költemény (dr. Kadocsa Lippich Elektől) így kezdődik:

*„Mikor olyan szomorú volt ez a világ
[nékem,
s úgy el tudtam merengeni egy-egy
[álomképen,
mikor még a beszéd is fájt, s terhemre
[volt lenni,
fáradt nem voltam, bár mégis vágytam
[megpihenni.”*

Erre a siralmas hangú versre a vidám D-dúrban, a legörömteljesebb hangzású dúr-hangnemben írta Gaál Ferenc a zenét.

E két példából egyébként azt is láthatjuk, hogy Gaál Ferenc nem volt igényes kompozíciói szövegének megválasztásakor. Vagy nem törődött a versek irodalmi értékével, mert nem érezte a szövegek fajsúlyának jelentőségét, vagy talán irodalmi ízlése nem volt eléggé fejlett. Látni fogjuk később, hogy — az idegenben nevelkedett (!) — Lányi Ernő milyen biztos kézzel választja ki megzenésítésre a legnagyobb magyar költők verseit, s kortársai közül is a legjobbakét.

Gaál Ferenc zongorakompozíciói is epigón művek. Ha valaki először hallja annak idején igen kedvelt *Mazurkáját*, *Bölcsődalát*, *Hattyúdala*it és még sok más zongoraművét, s nem tudja, hogy ezeket a műveket Gaál Ferenc írta, az az érzése lesz, hogy Chopin-darabokat hall. Egykor ugyancsak olyan népszerű *Cigánytáncánál*, *Magyar rap-*

szódiáinál és *Magyar ábrándjainál* pedig félreismerhetetlen az igen erős Liszt-hatás, a magyaros hangvételre való törekvés, de a Liszt műveire jellemző nagy koncepció és gazdag kidolgozás nélkül. Gaál Ferenc magyar rapszódái, amelyekkel mint zongoraművész olyan sok sikert aratott, nagy technikai virtuozitást követelnek, de tartalmilag egyhangúak, szegényesek, helyenként iskolás jellegűek, oktáv- vagy pergőtechnikai gyakorlatokra emlékeztetnek. Gaál Ferenc zongoraműveinek egykori nagy sikere nem a művek tartalmi értékével, hanem szerzőjük hatásos, virtuóz játékmódjával magyarázható.

Jellegzetes példaként elemezhető a *Cserebogár, sárga cserebogár* kezdetű népdalt feldolgozó *Magyar ábrándja*:

A darab a romantikus virtuóz zongorajátékra jellemző, az egész klavírtúrára kiterjedő futamokkal, glissándókkal, tremolókkal, arpeggiós akkordokkal csillogó egyoldalas bevezető után stílustörően a preklasszikusokra emlékeztető kontrapunktikus feldolgozásban, négyszólamú kánonná fejlesztve mutatja be a dal témáját, amelyet hatásos akkordok követnek, egymástól ugyancsak hatásos, koronával kitartott szünetekkel elválasztva.

A kompozíció további folyamán váltakozik a kontrapunktikusan feldolgo-

zott téma a már a bevezetőben megjelent romantikus díszítőelemekkel. Ez a feldolgozás fölényes zongoratechnikáról és nagy elméleti tudásról tanúskodik, de sem eredetiséget, sem biztos stílusérzést nem mutat. Pozitív azonban a tény, és a „kor szavával” összhangban van, hogy *Magyar ábrándjaiban* és *Rapszódiaiban* Gaál Ferenc népdalokat dolgozott fel, még akkor is, ha ezek nem mindig eredeti népdalok, hanem csak igen népszerűvé vált magyar nóták voltak. *Magyar ábrándjain* és *Magyar rapszódiain* kívül ilyen zongoraműve még a kétkötetes *Merenés Dankó Pista legszebb dalai felett*.

Nagyzenekarra írt művei, mint például a sokszor játszott *Ünnepi nyitány* — amelyet 1968-ban a Szabadkai Zeneiskola alapításának 100. évfordulóján is előadtak —, a már említett Liszt- és Wagner-hatást tükrözik. Érdekesebb kisebb vonószzenekarra komponált, egykor még Amerikában is ismertté vált műve, a *Szvit orosz és cseh—morva dalokból*, azután *Szerb szextettje* (1. és 2. hegedűre, csellóra, nagybőgőre, harmóniumra és zongorára), valamint Velja Miljković belgrádi színész és drámaíró *Kraljević Marko* című színművéhez írt kísérőzenéje. E művek jelentősége is a népzenei elemek, ezúttal a szláv népek zenéjéből merített motívumok feldolgozásában van.

ÉLETRAJZI ADATAI

1860. március 27.

Születik Szkacsányban (Nyitra megye); szüleit korán elveszti, neveltetéséről Pius bátyja gondoskodik.

1866—1874

Nyitrán végzi az elemi iskolát és a gimnázium alsó osztályait.

1874—1878

Budapesten végzi a gimnázium felső osztályait és ezzel egyidejűleg a Budapesti Nemzeti Zenedébe jár.

1878—1882

A budapesti Magyar Királyi Zeneakadémia hallgatója, zongorát Liszt Ferencnél, Erkel Ferencnél és Gobbi Henriknél tanul, zeneelméleti tárgyakat és zeneszerzést Ábrányi Kornélnál, Volkmann Róbertnél és a szerb származású Nikolits Sándornál.

1882

Kitűnő eredménnyel befejezi akadémiai tanulmányait.

1882. október 1.

A szabadkai zeneiskola igazgatója és a szabadkai egyházi zene- és énekkar karnagya lesz; emellett aktív zongoraművész és termékeny zeneszerző is: kórusműveit országszerte éneklik majd a dalárdák, s mint zongoraművész Szabadkán kívül Budapesten, Belgrádban,

Bécsben, Zürichben, Berlinben, Párizsban, Londonban, Rómában és Szófiában is koncertezik.

1883—1884

A szabadkai gimnáziumban, a polgári leányiskolában és néhány elemi iskolában bevezetik az énektanulást mint kötelező tantárgyat. A tanítással Gaál Ferencet és a zeneiskola tanárait bízzák meg.

1884. szeptember 30.

Javaslatot nyújt be a városi tanácsnak a zeneiskola újjászervezésére, javaslatából azonban ekkor még csak egyetlen pontot hagynak jóvá: a zongora tanszak megnyitását, de erre sem kerülhet egyelőre sor, mivel a zeneiskolának nincsen zongorája.

1885—1886

Ebben az évben Szabadka színházi karnagya Lányi Ernő, aki barátságot köt Gaál Ferencel.

1886

A Kassai Városi Dalkör tiszteletbeli tagjává választja Gaál Ferencet karirodalmi munkásságának elismeréséül.

1886. december 17.

Gaál Ferenc rendezésében Szabadkán vendégszerepel a világhírű budapesti vonósnégyes: Hubay Jenő (1. hegedű), Herzfeld Viktor (2. hegedű), Popper Dávid (cselló) és Bram Eldering (mélyhegedű).

1887. január 23.

Gróf Zichy Géza, a híres félkezű zongoraművész, Liszt-tanítvány vendégszerpel Szabadkán. Ezen a hangversenyen a szabadkai zenekar bemutatja Gaál Ferenc *Ünnepi nyitányát* is a szerző vezényletével.

1887

Hangversenykörutat tesz Szerbiában és Bulgáriában; nevét ekkor gyakran mint Galović Franja írja alá. Romantikus kapcsolatba kerül Zorka Teodosijević belgrádi színésznővel, majd az ő révén Stevan Mokranjac jelentős szerb zeneszerzővel is összebarátkozik.

1887. október 16.

A városi tanács újra tárgyalja Gaál Ferencnek a zeneiskola újjászervezésére irányuló javaslatát és megszavazza a javaslatnak a belügyminisztériumba való előterjesztését.

1888. november 3.

Budapesti pártfogói, volt zeneakadémiai tanárai közbenjárására a belügyminisztérium jóváhagyja a zeneiskola újjászervezésére vonatkozó javaslatát.

1888. november 28.

A városi tanács végül is elfogadja javasolt szabályzatát a zeneiskola újjászervezésére, amellyel az alaposabb tudás elsajátítása érdekében a tanulmányi időt az eddigi három évről hat évre emeli és a zeneelméleti oktatásra is nagyobb súlyt fektet.

1889

Megalakul a Szabadkai Dalegyesület; karnagya Gaál Ferenc lesz.

1889. április 29.

Marie Wiltnek, a Bécsi Opera európai hírű szopránjának hangversenye Szabadkán. Zongorán Gaál Ferenc kíséri.

1890. január

A szabadkai zeneiskolában Gaál Ferenc hat év óta tartó fáradozásának eredményeként végre megnyílik a zongora tanszak, amely iránt már kezdetben a legnagyobb érdeklődés nyilvánul meg.

1891. április 18.

Hangverseny a szabadkai Pest Szálló nagytermében. Ezen a Szabadkai Dalegyesület Gaál Ferenc vezényletével többek között Lányi Ernő *Reszket a bokor* című kórusművét is előadja. A hangversenyen vendégszerepel Maczák Manó budapesti zongoraművész, később a szabadkai zeneiskola kiváló zongorapedagógusa.

1894. április 29.

A *Kraljević Marko* című szerb színmű ősbemutatója Szabadkán. A színművet Velja Miljković belgrádi színész és drámaíró írta, zenéjét Gaál Ferenc szerezte.

1896

Budapesten az Országos Magyar Dalegyesület millenáris dalünnepélyére kitűzött eredeti Műdal és Népdalcso-

kor pályázaton Gaál Ferenc nyeri el mind a két első díjat; az Országos Magyar Daláregyesület ekkor Gaál Ferencet igazgató-választmányi tagjává választja.

1898

Szabadkán megalakul az Iparosdalárda. Első karnagya Gaál Ferenc lesz.

1903. április 13.

Nagysikerű szerzői estje a Szabadkai Városi Színházban húszéves zeneszerzői munkásságának megünneplésére. A hangversenyen fellépnek a szerző vezényletével a szabadkai zenekar, valamint szóló- és kamaraszámokkal a zeneiskola tanárai és növendékei.

1903

Házat vesz Szabadkán az István utcában.

1905

Májbetegség tünetei jelentkeznek nála.

1906. november

Sárgaság lép fel nála a májműködés elégtelenségének következtében.

1906. december 11.

Meghal a Szabadkai Városi Kórházban májzsugorodásban.

1906. december 13.

Eltemetik nagy pompával a szabadkai Bajai úti temetőben. Dr. Milkó Izidor, a Szabadkai Szabad Líceum elnöke javaslatot tesz síremlékének felállítására.

FENNMARADT MŰVEI

I. ZONGORAMŰVEK

1. *Albumblätter im ungarischen Style*. Budapest, Rózsavölgyi kiadása.
2. *Barcarole et Valse pour le piano*, Op. 68. Hamburg, Cranz kiadása.
3. *Bölcsődal*, a Magyar Zeneköltők Kiállítási Albumában. 1885, Bp, Rózsavölgyi kiadása.
4. *Cigánytánc*, Op. 102 a. Bp, Klökner kiadása.
5. *Cserebogár, sárga cserebogár. Magyar ábránd*. Op. 135. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
6. *Deux Bagatelles*. 4 kézre. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
7. *Eisenbahn Polka*, Op. 21. Litográfált.
8. *Fantasie de Concert*. 4 kézre. Op. 64. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
9. *Fantasie hongroise pour le piano*, Op. 154. Bp, Rozsnyai Károly kiadása.
10. *Hattyúdalog*. Három hátrahagyott zongoradarab. Op. 152. Bp, Klökner kiadása.
 1. Pourquoi
 2. Reponse
 3. Elegie
11. *Idylle pour pianoforte*, Op. 102 b. Bp, Klökner kiadása.

12. *Impromptu en style hongroise. Rögtönzet magyar irányban.* Bp, Harmónia kiadása.
13. *Jubileumi induló.* Bp, Táboroszy és Parsch kiadása.
14. *La tristesse et la joie. Deux morceaux caracteristiques.* Op. 113. Bp, Klökner kiadása.
 1. *L'affliction*
 2. *Petite valse pour Mignon*
15. *Magyar ábránd könnyű irányban,* Op. 119. Bp, Bárd Ferenc kiadása.
16. *Magyar ábránd,* Op. 120. Bp, Bárd Ferenc kiadása.
17. *Magyar ábránd,* Op. 127. Bp, Bárd Ferenc kiadása.
18. *Magyar ábránd,* Op. 136. Bp, Bárd Ferenc kiadása.
19. *Magyar rapszódia. Népdalok felett zongorára.* Op. 19. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
20. *Merengés. Erzsébet királyné emlékének,* Op. 29. Bp, Klökner kiadása.
21. *Merengés Dankó Pista legszebb dalai felett.* I. füzet. Op. 128. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
 1. *Eltörött a hegedűm*
 2. *Most van a nap lemenőben*
 3. *Hamis a rózsám*
22. *Merengés Dankó Pista legszebb dalai felett.* II. füzet 5. Op. 133. Bp, Nádor Kálmán kiadása.

1. *Bezöldült már*
2. *Beteg az én kisangyalom*
3. *Tisza partján*
23. *Nocturne pour piano*, Op. 37. Nagyszombat, Apolló kiadása.
24. *Nocturne et Caprice pour piano*, Op. 60. Lipcse, Constanz kiadása.
25. *Önkéntes tűzoltóinduló*, Op. 118. Szabadka, a szerző kiadása.
26. *Praeludium und Doppel-Fuge*, Op. 43. Szabadka, 1898, a szerző kiadása.
27. *Repülj, fecském. Magyar ábránd*. Op. 138. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
28. *Reverie für Pianoforte*, Op. 29. Bp, Klökner kiadása.
29. *Rhapsodie hongroise* No. I. Op. 19. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
30. *Rhapsodie hongroise* No. II. Op. 91. la mineur (a-moll). Bp, Rózsavölgyi kiadása.
31. *Rhapsodie hongroise* No. III. Op. 104. si mineur (h-moll). Bp, Rózsavölgyi kiadása.
32. *Rhapsodie hongroise* No. IV. Op. 108. mi mineur (e-moll). Bp, Rózsavölgyi kiadása.
33. *Rhapsodie hongroise* No. V. Op. 116. fa mineur (f-moll). Bp, Rózsavölgyi kiadása.
34. *Rhapsodie hongroise* No. VI. Op. 121. la mineur (a-moll). Bp, Rózsavölgyi kiadása.

35. *Serenade pour piano*. Hamburg, Cranz kiadása.
36. *La soire (Valse d'Alice)*, Op. 38. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
37. *Szilveszter estéjén. Idill zongorára*. Op. 107. Bp, Klökner kiadása.
38. *Trois morceaux pour le piano*, Op. 25. Bp, Klökner kiadása.
 1. *Arabesque*
 2. *Mazurka*
 3. *Etude*
39. *Túnódás Wagner Richárd sirjánál*, Op. 74. Bp, 1885. (Zenemelléklet a Pesti Hírlap jún. 22-i számához).
40. *Vigasztalás*. Bp, 1887. (Zenemelléklet a Pesti Hírlap 275. számához.)

II. KÓRUSMŰVEK

1. *Ave verum. Cantus bivocalis (soprano-alto vel tenore-basso) modis organi vel chori musicalis accommodatus*, Op. 76. Bp, Eberle nyomda.
2. *A bilincs*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
3. *A rózsá temetése*, Op. 22. Férfikar. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
4. *A szabadsághoz*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
5. *A szerelem*, Op. 27. Férfiak. Bp, Apolló kiadása.

6. *Baltoni nóták*. Vegyes kar. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
7. *Bordal*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
8. *Előre*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
9. *Epilóg*, Op. 65. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
10. *Eredeti magyar dalok*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
 1. *Hull a levél*
 2. *Nem is élek már itt*
 3. *Nem félek én*
11. *Eredeti magyar dalok*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
 1. *Nyisd ki, anyám*
 2. *Elragadta galambomat*
 3. *Síófokra megy a hajó*
12. *Feljött a hold*, Op. 45. Férfikar. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
13. *Gyászdal*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
14. *Hazám*, Op. 32. Férfikar. Bp, Harmónia kiadása.
15. *Három eredeti magyar dal*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
 1. *Beh szomorú*
 2. *Esik eső*
 3. *Félre innen*
16. *Honfidal*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
17. *Hymnus jubilaris (a capella)*, Op. 85. Bp, litografálva.

18. *Imádságom*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
19. *Köszöntő*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
20. *Kossuth dala*. Férfikar. Bp, Nádor Kálmán kiadása.
21. *Kuruc dal*, Op. 117. Férfi-, női vagy gyermekkarra. Szabadka, Heumann kiadása.
22. *Magnificat*. Vegyes kar. Bp, litográfia.
23. *Magyar dalbokréta*. Férfikar. Bp, Klökner kiadása.
24. *Magyar dalok*. Gyermekkar. Kézirat.
25. *Magyar Golgota*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
26. *Magyarok Istene*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
27. *Magyar tréfás dal*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
28. *Mért oly borús?* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
29. *Nászdal*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
30. *Nemzeti fohász*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
31. *Népdalegyveleg*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
 1. *Dalolnék én*
 2. *Drága gyöngyöm, elválunk*
 3. *Sikogat az őszi szellő*
32. *Névnapi üdvözlés*. Férfikar. Bp, Apolló kiadása.

33. *Reám tekint.* Női kar. Kézirat.
34. *Reggeli fohász.* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
35. *Sóhajtság.* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
36. *Szegény szívem.* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
37. *Szent hamvak.* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
38. *Új eredeti magyar dalok.* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
 1. *Ha tudtad, hogy nem szeretél*
 2. *Messze-messze rónaságon*
39. *Ünnepi dal.* Férfikar. Bp, Apolló kiadása.
40. *Vándordal,* Op. 69. Férfikar. Bp, „Olcsó zeneművek” kiadása.

III. DALOK ÉNEKHANGRA ZONGORAKÍSÉRETTTEL

1. *Első szerelem* (vers: Wachte Károly). Budapest, Rózsavölgyi kiadása.
2. *Estély.* Ballada. Bp, Klökner kiadása.
3. *Gyászos életem,* Op. 2. Szabadka, a szerző kiadása.
4. *Hajnalodik.* Bp, Klökner kiadása.
5. *Igazán csak egyszer lehet szeretni,* Op. 34. Bp, Klökner kiadása.
6. *Leteszem a lantot* (Arany János), Bp, Klökner kiadása.

7. *Mikor elszunnyadtam.* Bp, Klökner kiadása.
8. *Rejtett virágok.* Hat eredeti magyar dal. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
 1. *Meddig járok*
 2. *Sikogat az őszi szél*
 3. *Szomorúan szól a falu harangja*
 4. *Dalolnék én*
 5. *Drága gyöngyöm*
 6. *Szomorúan szól*
9. *Te kis virág,* Op. 26. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
10. *Zúg a tenger,* Op. 40. Ballada. Bp, Rózsavölgyi kiadása.

IV. EGYÉB MŰVEK

KAMARAMŰVEK

1. *Agnus Dei.* Bass-Solo und Harmonium mit Orgelbegleitung. Litografált.
2. *Andante religioso,* Op. 31. Hege-dűre zongora- vagy orgonakísérettel. Litografált.
3. *Anyám sírján.* Motette, női vagy férfihármas zongorakísérettel. Litografált.
4. *Kuruc dal.* Női hármas zongorakísérettel. Szabadka, Heumann kiadása.
5. *Magyar rapszódia fuvolára zongorakísérettel.* Bp, Eberle nyomda.

6. *Magyar rapszódia*, Op. 91. Hegedűre zongorakísérettel. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
7. *Serenade pour violin accomp. de piano*, Op. 51. Lipcse, Constanz kiadása.
8. *Szerb szextett* (1. és 2. hegedűre, nagybőgőre, harmóniumra és zongorára).

ZENEKARI MŰVEK

1. *A rózsá temetése*, Op. 28. Vonószene-
zenekarra. Litografált.
2. *Szvit orosz és cseh—morva dalokból*. Vonószene-
zenekarra. Litografált.
3. *Ideal d'amour*, Op. 67. Nagy zene-
karra. Bp, Rózsavölgyi kiadása.
4. *Magyar ábránd hegedűre zenekari
kísérettel*, Op. 92. Bp, Rózsavölgyi
kiadása.
5. *Rekviem, zene- és énekarra*. Lito-
grafált.
6. *Ünnepi nyitány*. Nagy zenekarra.
Litografált.

SZÍNPADI MŰVEK

1. *Akácvirágok*. Melodráma zongora-
kísérettel (Várady Antal verse).
Bp, Rózsavölgyi kiadása.
2. *Batthyány generális* (szöveg: Sie-
benburger Károly). Kísérőzene a
történelmi színműhöz. Litografált.